

وب پژوهی

○ محمد حسن زاده

عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت مدرس

پ - ساعات کار کتابخانه و یا اطلاعات مربوط به کارمندان
 ت - تاریخچه و یا اهداف کتابخانه
 ث - تقویم حوادث و اخبار کتابخانه
 ج - فهرست کتابخانه دانشکده‌ها و بخش‌های مختلف
 چ - ذکر تاریخ آخرین تغییرات
 ح - روزآمدشدن در ۳۰ روز اخیر
 خ - پیوندی برای بازگشت به صفحه اصلی دانشگاه
 ۲- جستجو و تحقیق در قالب موارد:
 الف - پیوند به فهرست پیوند همگانی
 ب - پیوند به سایر سایت‌های اینترنتی مرتبط
 پ - پیوند به ابزار مرجع تحت وب
 ت - پیوند به پایگاه‌های اطلاعات کتابشناختی و یافتن کامل
 ث - پیوند به مجلات الکترونیکی
 ج - پیوند به منابع تحت وب مرتبط با آموزش داخلی
 چ - طبقه بندی موضوعی منابع و پیوندهای فرامتنی
 ح - پیوند به خدمات بین کتابخانه‌ای
 خ - وجود موتور جستجوی داخلی
 د - پیوند به موتورهای جستجوی اینترنت
 ۳- امکانات کاربران در قالب موارد:
 الف - مناسب و معنی دار بودن نشانی اینترنتی سایت و دامنه آن
 ب - پیوندی برای «بازگشت به صفحه اصلی کتابخانه» در تمام صفحات
 پ - آیین‌نامه و خط‌مشی مدون کتابخانه
 ت - آمار کتابخانه و یا تازه‌های منابع
 ث - بازبازی مطالب مورد نظر در حداکثر سه مرحله
 ج - ارتباط با مسئولین از طریق پست الکترونیکی یا تکمیل فرم ارتباطی
 بدین ترتیب محقق بود و نبود هر کدام از موارد بالا را به صورت جداگانه، در هر کدام از وب مورد بررسی قرار داده و در جداول جداگانه براساس هر فاکتور ارائه داده است. در این جداول علاوه بر ارائه نتایج در حد تبعیت هر کدام از دانشگاه‌ها از چک لیست نیز نشان داده شده است. سپس برای پاسخگویی به پرسش اساسی تحقیق مبنی بر تعیین درصد تبعیت اقلام اطلاعاتی صفحات وب کتابخانه‌های دانشگاهی مورد مطالعه در ایران از چک لیست، بدین صورت نتیجه گرفته است که روی هم رفته درصد تبعیت، ۴۰/۸ درصد بوده است.

○ فرودی، نوشین، ارزیابی صفحات وب کتابخانه‌های دانشگاهی ایران و ارائه الگوی پیشنهادی
 ○ تهران: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشت درمانی ایران؛ دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، بهمن ۱۳۸۰
 ○ استاد راهنما: دکتر سعید رضایی شریف آبادی
 ○ استاد مشاور: معصومه سلیمی جهرمی

مقدمه:

وب پژوهی در جهان از پیشینه‌ای کوتاه برخوردار است. زیرا خود وب از اوایل دهه ۹۰ پا به عرصه وجود گذاشت و پژوهش‌های مربوط به این حوزه نیز جوان می‌باشد یکی از مراکز یکی از وب برای اشاعه اطلاعات و دستیابی به اهداف خود استفاده می‌کند، کتابخانه‌های دانشگاهی است که از وب به عنوان دروازه اطلاعاتی و شاهره اطلاع‌رسانی خود بهره می‌گیرند. بنابراین برای ارزیابی این پدیده و محمل اطلاعاتی، پژوهش‌های علمی مورد نیاز است. تحقیق حاضر با عنوان «ارزیابی صفحات وب کتابخانه‌های دانشگاهی ایران و ارائه الگوی پیشنهادی» در دانشگاه علوم پزشکی ایران برای دریافت درجه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی انجام گرفته است آنچه در زیر می‌آید نقد و معرفی این تحقیق می‌باشد.
 در تحقیق حاضر ۱۳ کتابخانه دانشگاهی تحت وب در ایران براساس فهرست شبکه علمی کشور در دی ماه ۱۳۸۰، به عنوان جامعه پژوهشی انتخاب شده است محقق برای انتخاب جامعه آماری خود صرفاً فهرست شبکه مذکور را ملاک قرار داده و کتابخانه‌هایی را انتخاب کرده است که هنگام ایجاد تحقیق، وب سایت آنها تکمیل شده بوده است. برای ارزیابی وب سایت‌ها، محقق با مبنا قراردادن سیاهه ارزیابی موجود در پایان نامه مارک استور و اعتبارسنجی آن بوسیله مطالعه مقدماتی و حذف و اضافه کردن چند مورد براساس وب سایت کتابخانه‌های دانشگاهی آمریکا، از سیاهه‌ای با ۲۵ مورد ارزیابی استفاده کرده است.

سیاهه ارزیابی بیانگر سه فاکتور اصلی است که ملاک ارزیابی سایت‌ها قرار گرفته‌اند.

۱- محتوا و سازماندهی اقلام اطلاعاتی صفحه اصلی در قالب

موارد:

الف - عنوان کتابخانه

ب - آدرس و شماره تلفن تماس کتابخانه

یعنی در نهایت کمتر از ۴۱ درصد کل معیارها از هر سه گروه محتوای صفحه اصلی، جستجو و تحقیق و امکانات کاربران در طراحی صفحات وب کتابخانه‌های دانشگاهی مورد پژوهش در ایران در نظر گرفته شده‌اند.

محقق در نمودار توزیع فراوانی، فراوانی‌های سه گروه فاکتورهای مورد بررسی را به تفکیک دانشگاه‌های مورد پژوهش در ایران نشان داده است. وی چنین نتیجه گرفته است که حدود ۳۰ درصد کتابخانه‌های دانشگاهی بیش از ۵۰ درصد اقلام اطلاعاتی چک لیست را در سایت وب خود پیش بینی کرده‌اند و بالاترین درصد بکارگیری مربوط به دانشگاه فردوسی مشهد (۸۰٪)، دانشگاه امیرکبیر (۵۶٪) و دانشگاه تبریز (۵۲٪) بوده است.

در آزمون فرضیه پژوهش مبنی بر وجود اختلاف معنی دار بین سه گروه فاکتورهای مؤثر در طراحی صفحات وب کتابخانه‌های دانشگاهی مورد مطالعه در ایران، محقق با استفاده از تحلیل واریانس به این نتیجه رسید که فرضیه مذکور تأیید نمی‌شود.

محقق در پایان تحقیق در قالب ۷ پیوست، اسامی دانشگاه‌ها، آدرس اینترنتی کتابخانه‌ها، پرسشنامه (سیاهه ارزیابی) تحقیق و سیاهه‌های ارزیابی مارک استور و... را آورده است. علاوه بر این موارد مورد نیاز برای وب سایت کتابخانه دانشگاهی در قالب سه فاکتور مورد نظر را ارائه داده است که می‌تواند مورد استفاده طراحان و دست اندرکاران وب سایت کتابخانه‌های دانشگاهی قرار گیرد.

نقد و نظر

در ایران در زمینه وب پژوهی به استثنای چندین مقاله توصیفی و یک پایان نامه کارشناسی ارشد، تحقیق جدی صورت نگرفته است. اصغری پوده در پایان نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در دانشگاه فردوسی مشهد با عنوان «بررسی عناصر و ویژگی‌های مطرح در طراحی وب سایت کتابخانه‌های دانشگاهی» به تحقیق پرداخته است. وی با بررسی ۲۰ وب سایت کتابخانه دانشگاهی از ۴ کشور آمریکا، کانادا، استرالیا، انگلیس و ۵۰ وب سایت از کتابخانه‌های دانشگاهی ایران (جهت مقایسه) سعی کرده است تا عناصر و ویژگی‌های مطرح را بدست آورده و با کتابخانه‌های دانشگاهی ایران مقایسه کند. در آن تحقیق، پنج پرسش اصلی و کلی را در نظر گرفته است: ۱- میزان همخوانی وب سایت‌های کتابخانه‌های دانشگاهی انتخاب شده با معیارهای مورد نظر پژوهش، ۲- شناسایی مشکلات اساسی وب سایت‌های کتابخانه‌های دانشگاهی مورد بررسی، ۳- وجود بیشترین عناصر مشترک از نظر دسترسی مطلوب به انواع اطلاعات، ۴- شناسایی مهمترین عناصر و ویژگی‌های مطرح در طراحی وب سایت‌های کتابخانه‌های دانشگاهی و ۵- ارائه الگوی

نظری مناسب برای طراحی وب سایت کتابخانه‌های دانشگاهی. محقق با استفاده از سیاهه ارزیابی (خودساخته) به این نتیجه رسیده که در مجموع حدود ۷۸ درصد میزان همخوانی وب سایت‌های مورد بررسی خارجی با معیارهای مطرح در پژوهش بود. این میزان در وب سایت‌های ایرانی ۴۵ درصد بوده است. در نتیجه محقق بیان کرده است که وب سایت‌های کتابخانه‌های دانشگاهی ایران از طراحی ضعیفی برخوردار بوده‌اند.

با مقایسه نتایج می‌توان فهمید که در تحقیق نوشین فرودی نیز میزان تبعیت وب سایت کتابخانه‌های دانشگاهی مورد مطالعه ایرانی از معیارهای مطرح در آن پژوهش، ۴۰/۸ درصد بوده است بنابراین باید در این راستا بیشتر تلاش شود.

از مقایسه در تحقیق می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱- هر دو محقق از سیاهه ارزیابی استفاده کرده‌اند و مقایسه سیاهه‌های ارزیابی نشان می‌دهد که هر دو محقق از یک منبع اصلی برای تشکیل سیاهه استفاده کرده‌اند.

۲- تأکید بر سازمان‌دهی محتوا در تحقیق اصغری نمود بیشتری دارد. ۳- هر دو محقق سایت‌های خارجی و ایرانی را مورد بررسی قرار داده‌اند ولی اصغری به عنوان موارد تحقیق خود و فرودی به عنوان اعتبار سنجی سیاهه ارزیابی به این موارد پرداخته‌اند.

۴- هر دو محقق موارد فرهنگی از جمله خط الرسم، نمادها، مسائل زبانی و مواردی از این قبیل را از قلم انداخته‌اند که باید به این موارد مخصوصاً در کشوری که غیر انگلیسی زبان است پرداخته شود.

۵- اصغری در تحقیق خود وب سایت کتابخانه‌های دانشگاهی کشورهای مختلف را مورد بررسی قرار داده است ولی فرودی صرفاً به آمریکا بسنده کرده است.

۶- با این که دو تحقیق در یک برهه زمانی در یک کشور و در یک موضوع انجام گرفته است ولی هیچ اشاره‌ای به یکدیگر نشده است که این نشان دهنده عدم ارتباط محققین با همدیگر در کشور و چه بسا انجام تحقیقات تکراری همزمان می‌باشد. قطعاً در زمینه موضوع مورد بحث می‌توانست کیفیت هر دو تحقیق را به مقدار زیاد ارتقاء بخشد.

در پایان باید یادآور شد که خلاء تحقیقاتی در زمینه وب پژوهی در ایران وجود دارد و با توجه به جوان بودن این حوزه، تحقیقات بیشتر، تأثیرات عمیقی خواهد داشت و محققین می‌توانند با همفکری متخصصین، محیط وب را از ارزیابی مختلف مورد بررسی قرار دهند. بدین وسیله از هر دو محقق و اساتید راهنما و مشاورین آنها به خاطر اقدام مناسب و زحمات بی‌شائبه تشکر و قدردانی می‌شود. چراکه هر تحقیقی به هر نتیجه‌ای که دست یابد برگ زرینی به تاریخ علمی و فرهنگی کشور خواهد افزود.